

Metody antropologie I

Nemetrické znaky postkraniálního skeletu

Mgr. Marek Daňko

Morfologické znaky

Morfognostické (popisné) znaky

Morfologické útvary vyskytující se v rámci variability v různých fenotypových modifikacích. Pro jejich hodnocení většinou grafická schémata. Zpravidla několik kategorií (nejčastěji tři – malý, střední, velký). Plynulé přechody – subjektivnost hodnocení. Mnohé souvisí s pohlavním dimorfismem a věkem jedince.

Epigenetické (nemetrické) znaky – anatomické variety

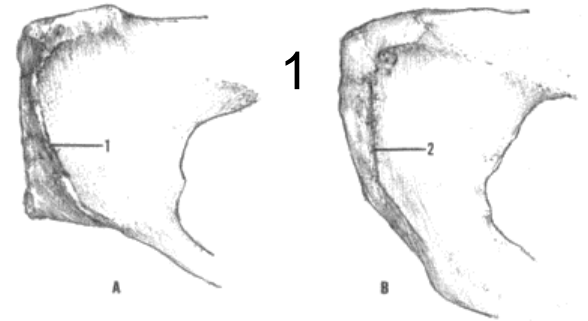
Drobné anatomické odchylky od běžné stavby. Jsou determinovány geneticky (polygenní typ dědičnosti) a také faktory prostředí (fyziologie, vliv prostředí). Většinou poměrně nízký populační výskyt. Jejich přítomnost negativně neovlivňuje život organismu, ale většinou nemají žádný funkční význam.

Pánevní kost

Tvar os *pubis* (Phenice 1969)

Ventrální oblouček (1)

Mírně vyvýšený kostěný hřebínek, který se táhne od *pecten ossis pubis* dolů. Přítomen pouze u žen.

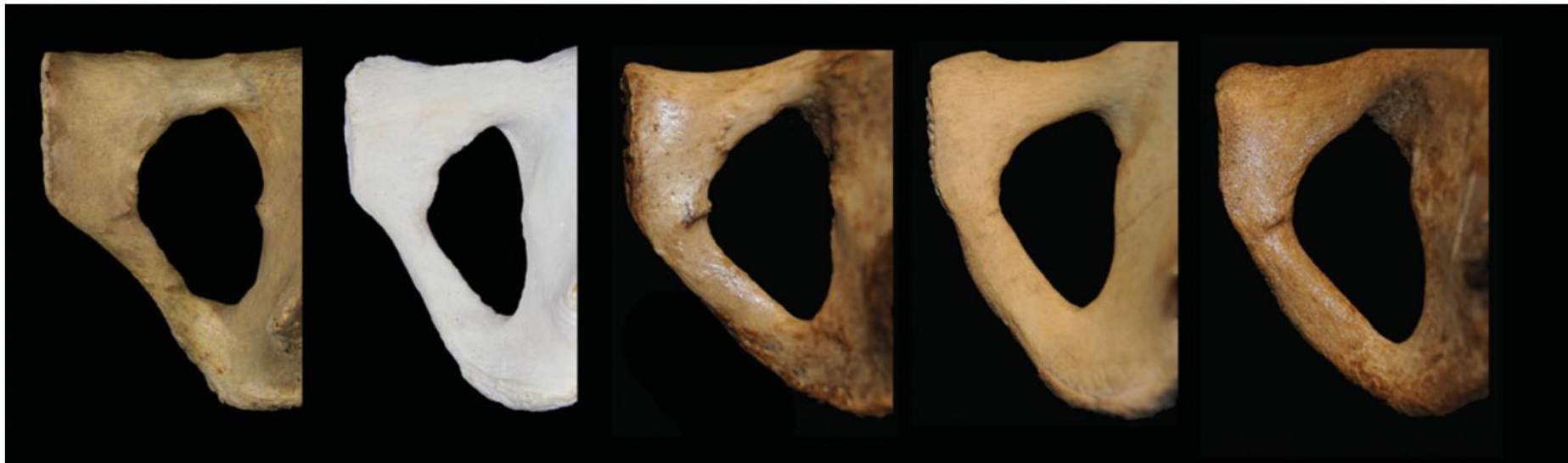
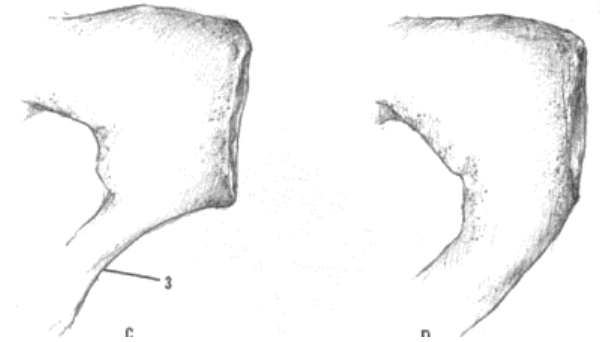
Zdroj: Kiales et al.
2012

Pánevní kost

Tvar os *pubis* (Phenice 1969)

Subpubická konkavita (2)

Konkavita mediální plochy dolního ramene kosti stydké. Ve výrazně větší míře přítomná u žen.

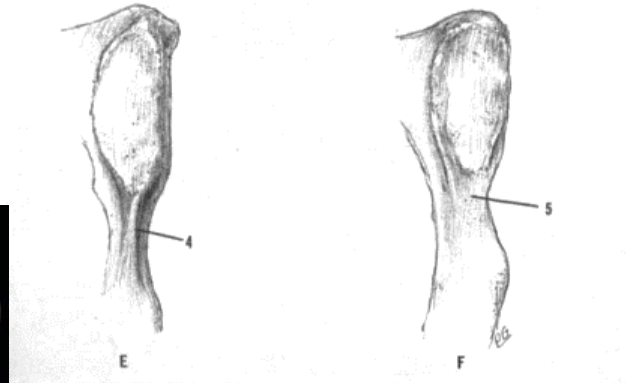

Pánevní kost

Tvar os *pubis* (Phenice 1969)

Vzhled mediální strany ischiopubické větve (3)

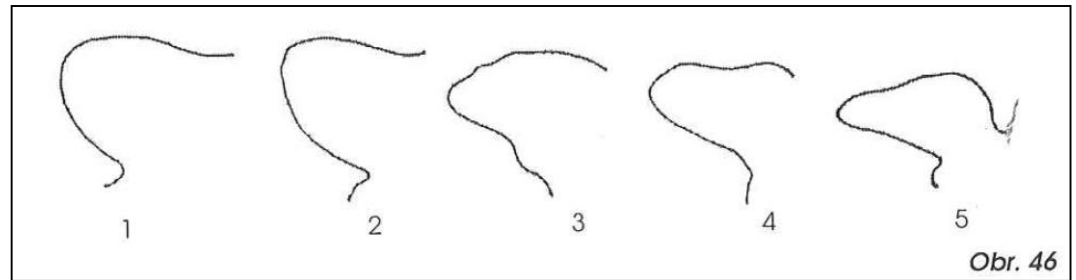
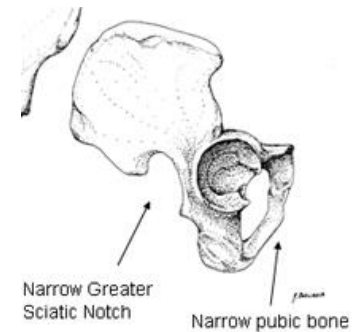
U žen častěji úzký a hřebenovitý tvar, u mužů naopak široká a plochá.

Pánevní kost

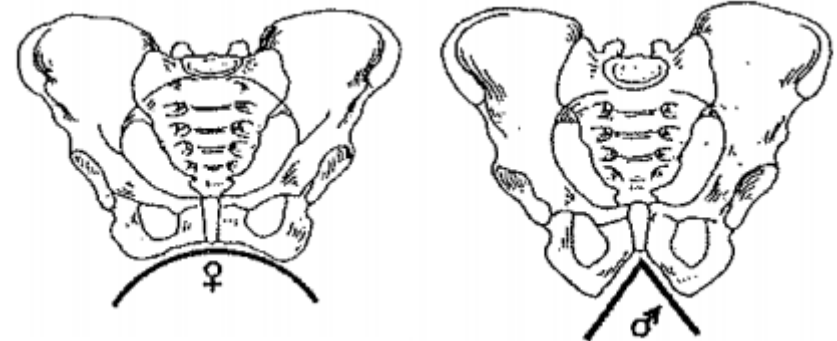
Tvar *incisura ischiadica major*

1. velmi široká ve tvaru U
2. široká ve tvaru U
3. přechodná forma
4. úzká ve tvaru J
5. velmi úzká ve tvaru V

Angulus subpubicus

1. široce otevřený, tupý
2. směřující k 90° tupý
3. pravý
4. ostrý
5. velmi ostrý

Pánevní kost

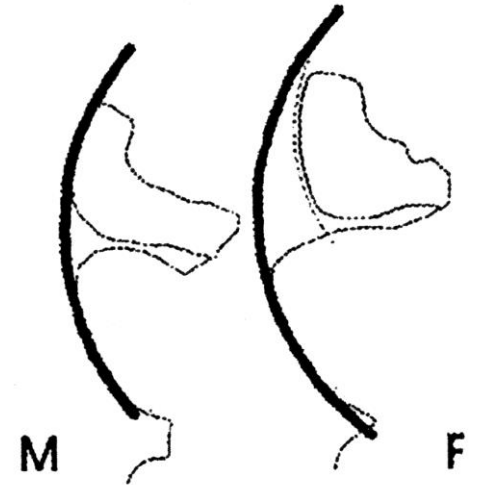
Arc composé

Jednoduchá křivka

přední okraj *facies auricularis* plynule navazuje na oblouk velkého sedacího zářezu

Dvojitá křivka

Oba oblouky se v prodloužení protínají

Foramen obturatum

- 1) trojúhelníkovitý s ostrými hranami
- 2) trojúhelníkovitý
- 3) nezřetelného tvaru
- 4) oválný se zaoblenými hranami
- 5) oválný

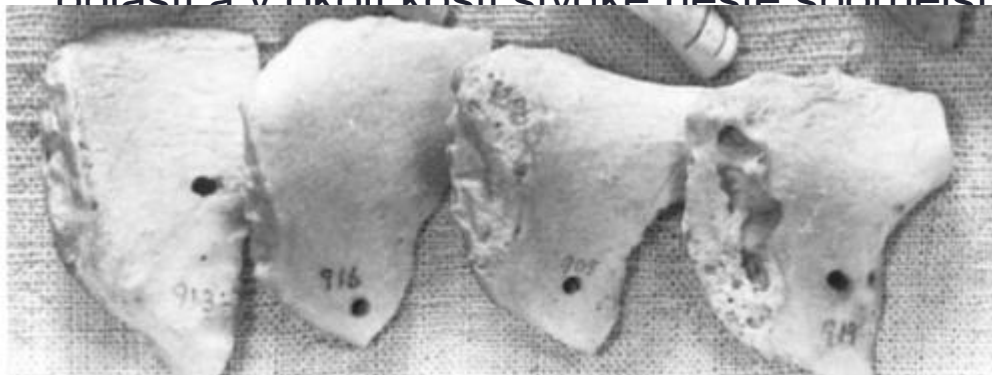
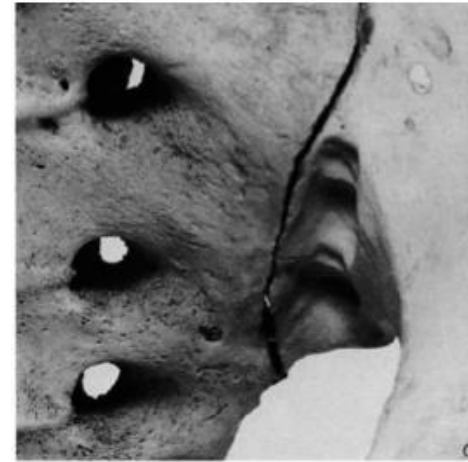
Pánevní kost

Sulcus praeauricularis

Růžencovitě řazené prohlubně vzájemně oddělené septy v místě *sulcus paraglenoidalis* (místo připojení kloubního pouzdra)

Podle některých autorů korelují se změnami, které vznikají jako následek těhotenského a porodního traumatu – řada protichůdných názorů

Někdy obdobné změny v postaurikulární oblasti a v okolí kosti stydké (ještě spornější)

Angel 1969

Zaaijer 1893

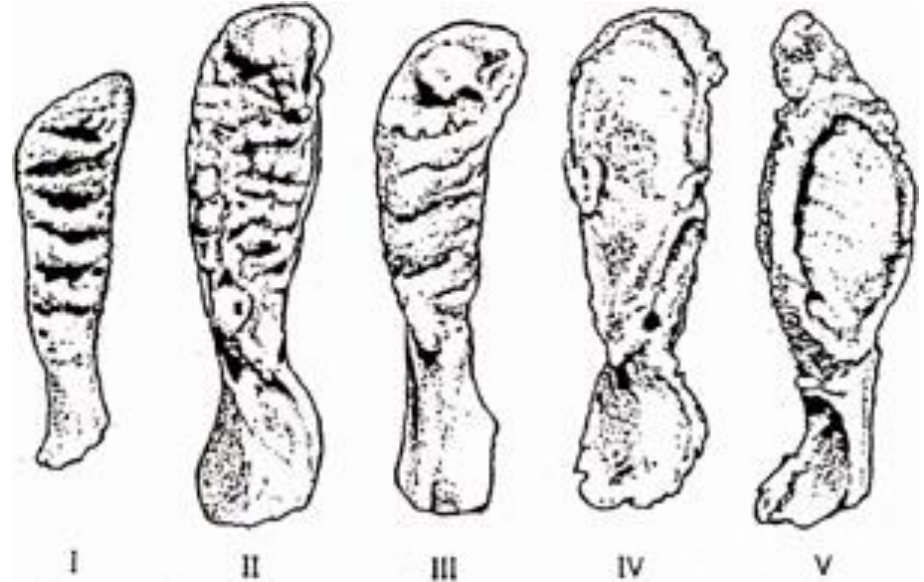
Wood Jones 1910

Pánevní kost

Reliéf *facies symphysialis* (Nemeskéri et al. 1960)

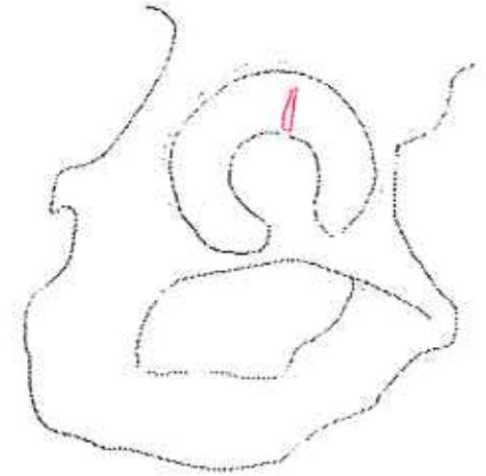
- 1) Konvexní povrch s horizontálními rýhami a hřebeny, plynulý přechod plošky do oblasti ramen stydké kosti
- 2) Počáteční struktura povrchu se počíná stírat, rýhy jsou mělké, hřebeny se oplošťují, začínají se tvořit plošky
- 3) Původní struktura pouze ve formě granulárních zbytků, pokračuje tvorba dorzálního a ventrálního ohraničení. Ploška je dobře oddělena od ramen kosti stydké
- 4) Ploška se stává hladkou, podél dorzálního i ventrálního hřebene je vytvořena ostrá hrana
- 5) Kompletně hladký povrch, částečně konkávní, porézní. Dorzální a ventrální okraje jsou jako hřebínky a obklopují plochu

Pánevní kost

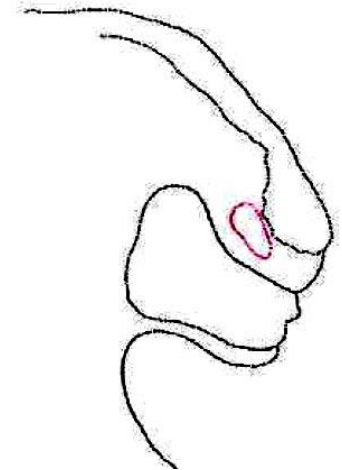
Fossa faciei lunatae

Prohloubení, žlábek či zářez v kloubní poloměsíčné ploše vycházející ze středu jamky kyčelního kloubu

Facies articularis sacralis accesoria

Přídavná ploška na drsnatině kosti kyčelní nad boltcovou plochou

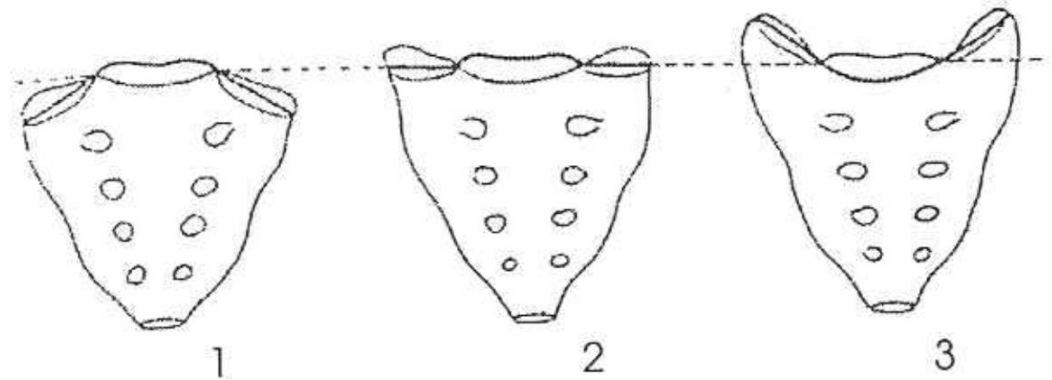

Facies lunata partita

Rozdělená poloměsíčití plocha valem nebo rýhou

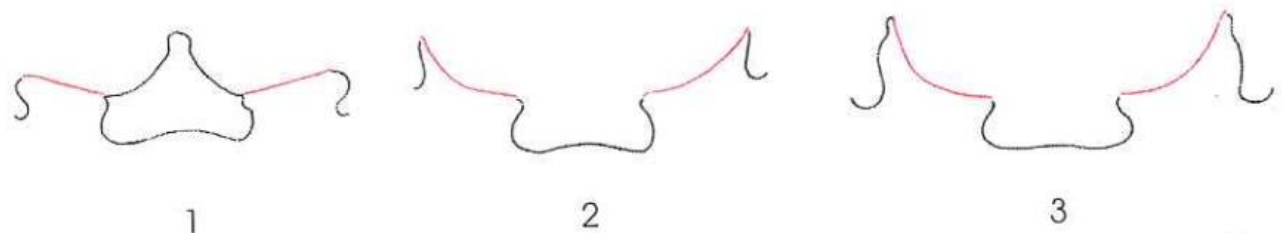
Poloha postranních úseků vzhledem k bázi

1. *partes laterales* leží hlouběji (*hypobasal*)
2. obě partie jsou ve stejné rovině (*homobasal*)
3. *partes laterales* leží výše (*hyperbasal*)

Zakřivení kloubních ploch (*processus articularis superior*)

1. mírné
2. patrné
3. velké

Páteř

Facies articularis sacralis accesoria

menší přídatná ploška na drsnatině kosti
křížové

Ponticulus atlantis lateralis (a) et posterior (b)

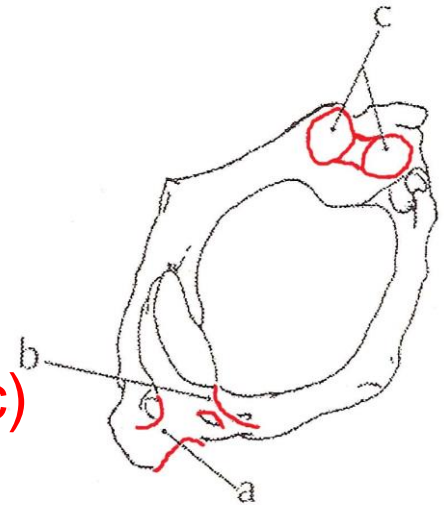
Kostní můstky na kraniální ploše prvního krčního obratle

a) můstek mezi oblastí přilehlou k postrannímu okraji horní kloubní plošky a příčným výběžkem

b) můstek spojující oblast za horní ploškou se zadním obloukem obratle (vzniká *foramen arcuale*)

Fovea articularis superior atlantis bipartita (c)

Kraniální plocha atlasu částečně nebo úplně rozdělena žlábkem nebo podélnou kostní vyvýšeninou na dvě samostatné plošky

Páteř

Ossiculum odontoidum

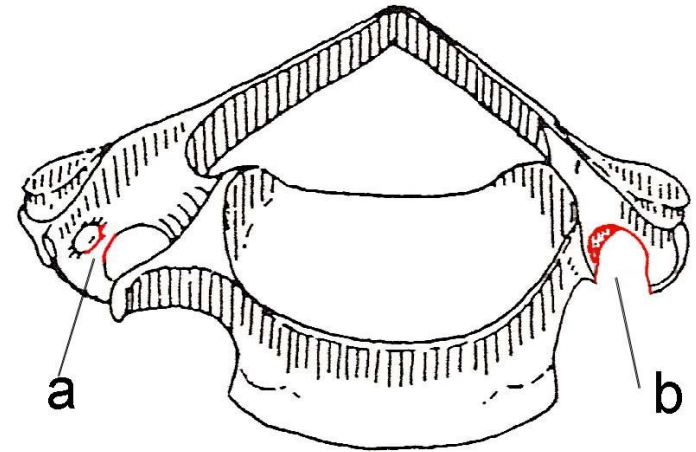
Oddělený zub druhého krčního obratle

Foramen processus transversi partitum (a) et apertum (b)

- a) jednou či vícekrát rozdělené otvůrky v příčných výbězcích krčních obratlů
- b) dorzálně, ventrálně nebo laterálně otevřené otvůrky v příčných výbězcích krčních obratlů

Páteř

Canalis sacralis apertus

Pátý bederní obratel součástí křížové kosti

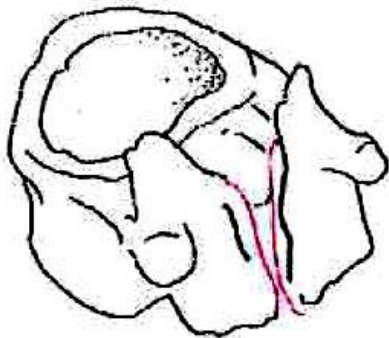
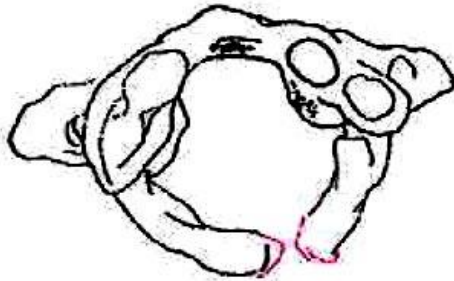

Páteř

Spina bifida

Neuzavřený neurální oblouk obratle, většinou ve střední rovině

Ojediněle se vyskytuje rozštěp těla a, v případě atlasu, rozštěp předního oblouku

Páteř – změny v zastoupení jednotlivých úseků

Cranialisatio vertebrae

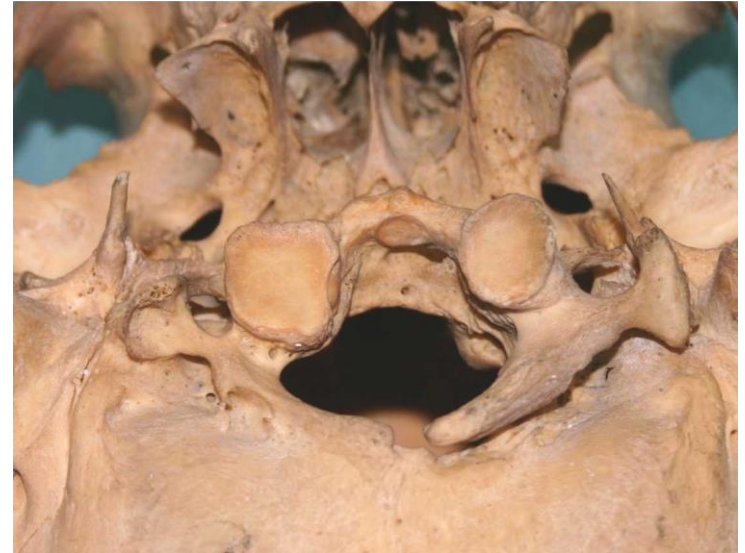
Obratle nabývají podobu obratlů kraniálnějšiho segmentu

a) *Asimilatio atlantis* – první krční obratel částečně srostlý s kostí týlní

b) T1 může mít *foramen transversarium* a představovat tak C8 (*cranialisatio thoracalis*)

c) L1 může mít žeberní kloubní plošku a představovat tak T13 (*cranialisatio lumbalis*)

d) S1 může odpovídat L6 – lumbalizace - nejčastější

Páteř – změny v zastoupení jednotlivých úseků

Caudalisatio vertebrae

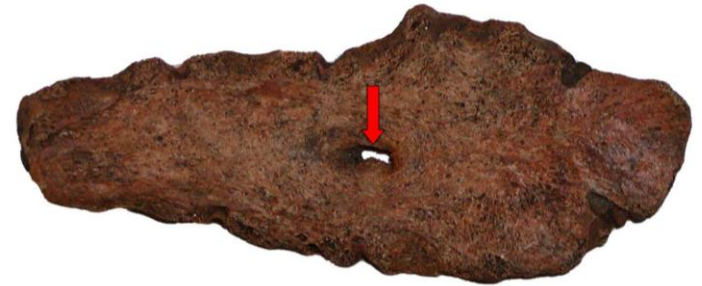
- a) C7 nemá příčný otvor a odpovídá T1, může mít i žeberní kloubní plošky
- b) T12 bez plošek pro žebra
- c) sakralizace – pátý bederní obratel je součástí kosti křížové - nejčastější

Hrudník

Fenestratio sterni

Otvor v těle, rukojeti nebo mečovitém výběžku kosti hrudní

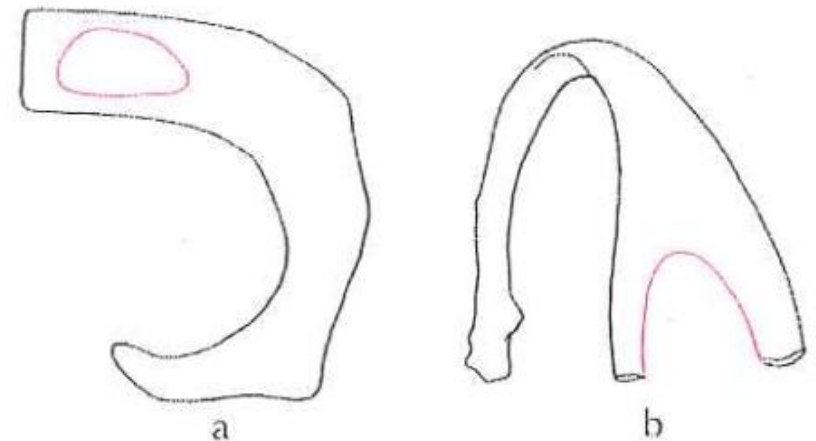
Fenestratio costalis (a)

Otvor v hrudní partii žebra

Bifurcatio costalis (b)

Rozvětvení hrudního konce žebra

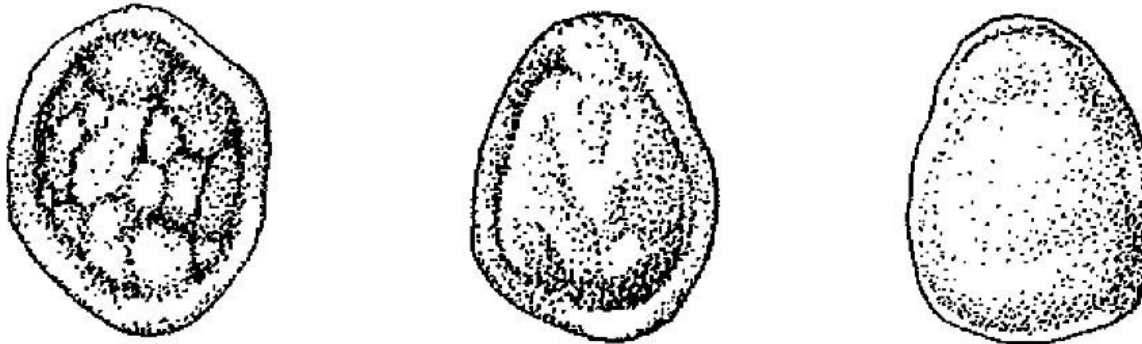
Klíční kost

Reliéf sternálního konce klíční kosti

Stádium 1: výrazně granulovaný vzhled, zvlnění na kloubní ploše a horizontální brázdě, která prochází asi 2 mm od okraje kloubní plochy.

Stádium 2: Mizí struktura předchozího stádia, kloubní plocha se vyklenuje a objevuje se ostrá okrajová linie asi 1-2 mm od okraje kloubního povrchu.

Stádium 3: Povrch úplně hladký, okrajová linie vymizela.

Klíční kost

Canalis intraclavicularis (2)

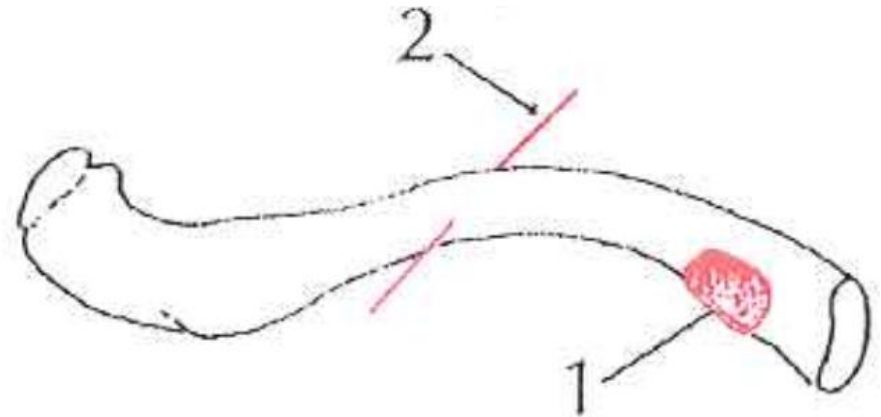
Příčný kanál v laterální nebo střední části kosti (*n. supraclavicularis*)

Fossa costoclavicularis (1)

Výrazné prohloubení na dolní straně kosti nedaleko jejího hrudního konce
Možná souvislost s nadměrným zatížením žebroklíčného vazů

Facies articularis accessoria costalis

Kloubní ploška pro komunikaci s prvním žebrem

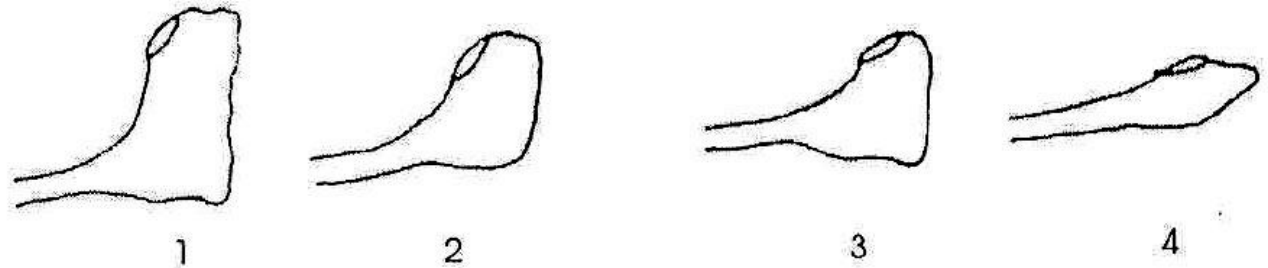

Lopatka

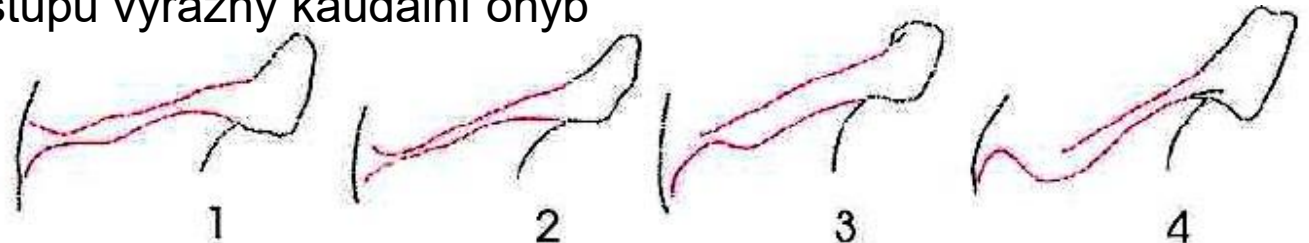
Tvar acromia

- 1) obdélníkový
- 2) čtvercovitý
- 3) trojúhelníkový
- 4) kyjovitý

Spina scapulae

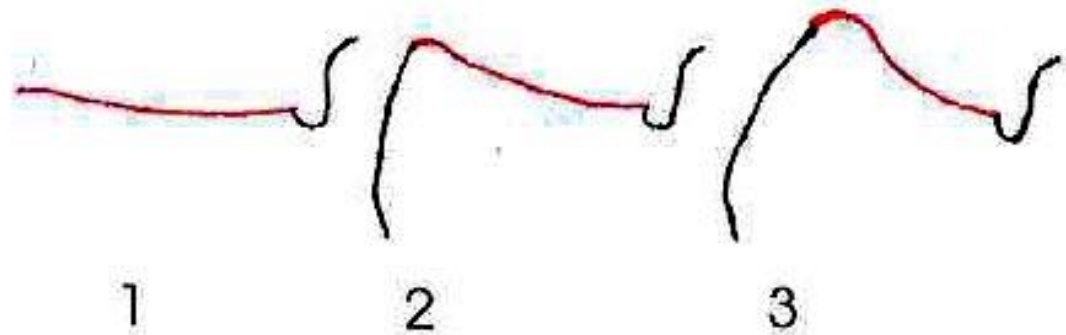
- 1) Hřeben se zužuje po odstupu od těla lopatky, dále se opět rozšiřuje a zužuje se zase na úrovni *incisura scalulae*, nakonec se rozšiřuje v acromion
- 2) Hřeben se rozšiřuje po celé své délce rovnoměrně
- 3) Hřeben se po odstupu zužuje, následně se ale výrazně rozšiřuje
- 4) Hřeben má při odstupu výrazný kaudální ohyb

Lopatka

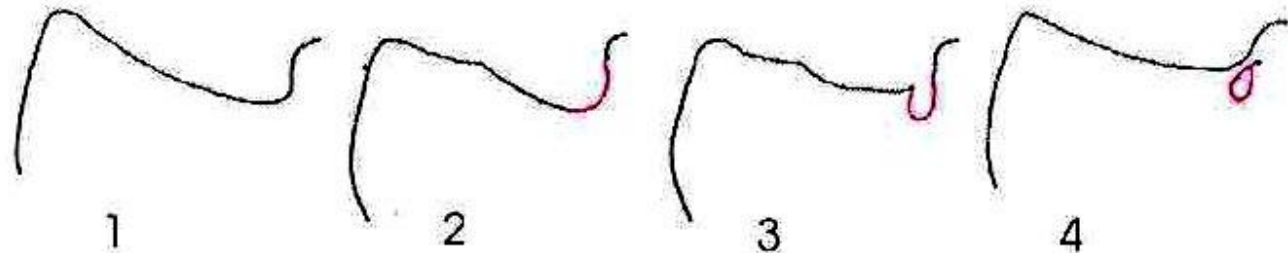
Margo superior

- 1) Horizontální
- 2) Lehce zdvižené
- 3) Strmé (nad 35°)

Incisura scapulae

- 1) Chybějící
- 2) Mělká
- 3) Vytvořená
- 4) *Foramen suprascapulare*

Lopatka

Foramen suprascapulare (a)

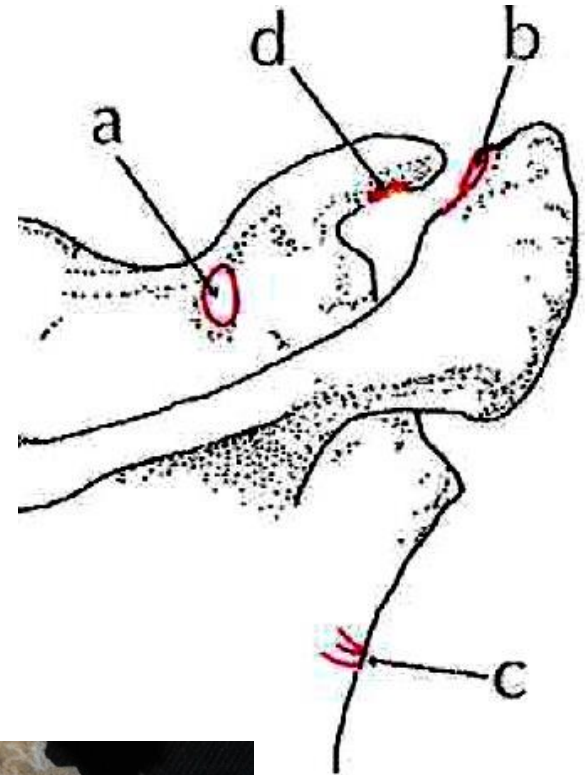
Přemostění zářezu na horním okraji lopatky

Facies articularis acromialis (b)

Ovální kloubní ploška na spodním okraji nadpažkového výběžku

Sulcus circumflexus (c)

Žlábek na laterálním okraji zadní plochy lopatky v blízkosti úponu *m. teres minor*

Kost pažní

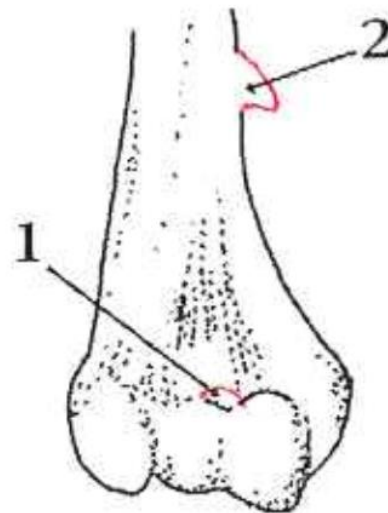
Foramen olecrani (foramen supratrochleare)

Otvor v kostní přepážce oddělující *fossa olecrani* a *fossa coronoidea*
Častěji u gracilních kostí

Processus supracondylaris (2)

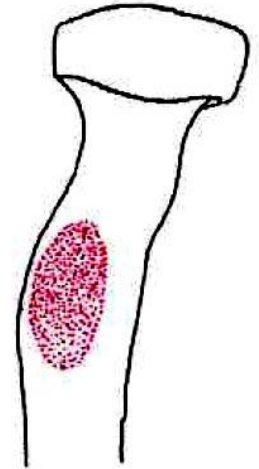
Menší, zobákovitý výběžek na vnitřní straně
tela, směřující distálně a anteromediálně (5-7
cm nad mediálním epikondylem)

Kost vřetenní

Fossa bicipitis radii (a)

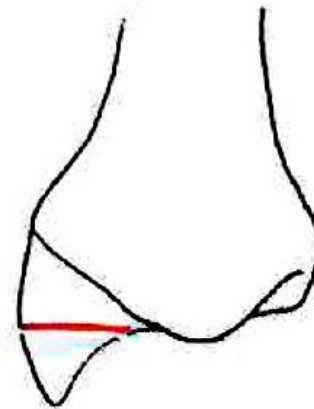
Různě hluboké prohloubení v místě drsnatiny pod hlavičkou kosti vřetenní

a

Ossiculum styloideum radii (b)

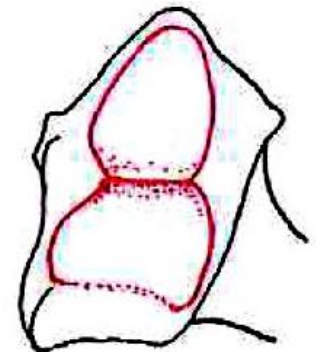
Samostatný bodcovitý výběžek kosti vřetenní

b

Facies articularis carpalis partita (c)

Distální kloubní ploška je částečně nebo úplně rozdělena podélnou kostní lištou nebo rýhou

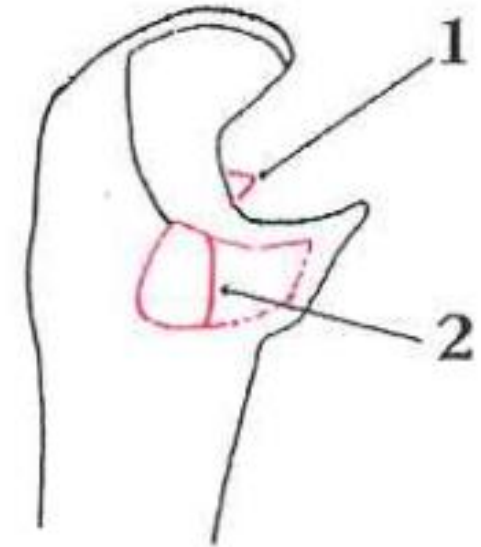

c

Kost loketní

Processus olecrani (1)

Různě velký kostní výběžek mezi *incisura trochlearis* a *processus coronoideus*

Incisura radialis partita(2)

Zářez na loketní kosti je rozdělen kostním valem nebo rýhou na dvě samostatné kloubní facety

Ossiculum styloideum ulnae

Samostatný bodcovitý výběžek kosti loketní

Kost stehenní

Fossa Alleni

Různě velká jamka umístěná v přední a horní partii krčku v těsné blízkosti hlavice

Okraj může být zvýrazněn hřebenovitým vyvýšením Kortikální vrstva krčku je rozrušena a dobře patrná je trámcovitá struktura spongiózy

Zdroj: Bútorová 2011

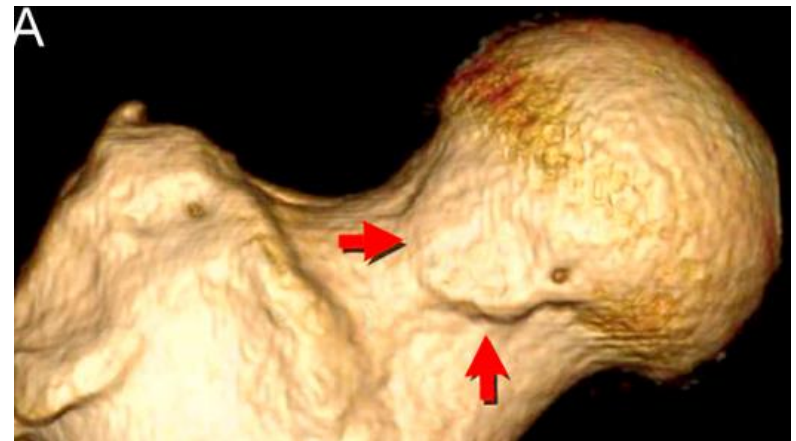
Zdroj: Bútorová 2011

Kost stehenní

Facies Poirieri

Menší či větší vyklenutí povrchu kloubní plochy hlavice do přední části krčku.
V podobném místě jako fossa Alleni. Povrch je hladký.

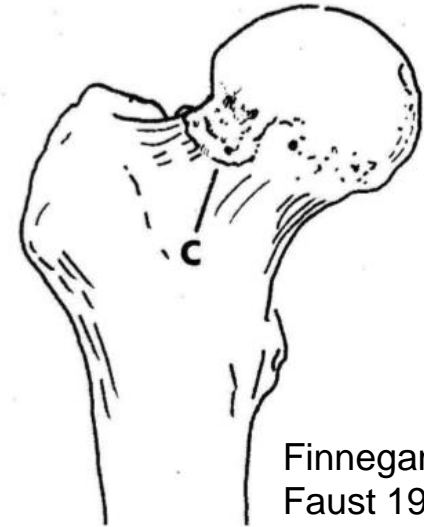
Kost stehenní

Plátový útvar (*plaque*)

Kostní rozšíření dolní partie kloubní plochy hlavice na přední a horní oblast krčku kosti stehenní

Může obklopovat a případně překrývat Alleniho jamku

Povrch útvaru není hladký

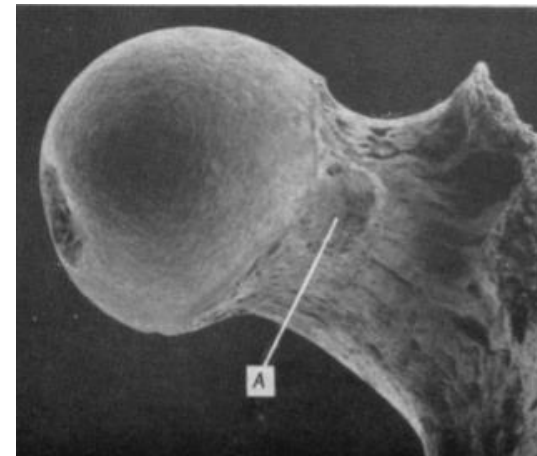

Finnegan & Faust 1974

„Jezdecká“ faseta

Kloubní ploška na zadní straně krčku v blízkosti kloubního povrchu hlavice

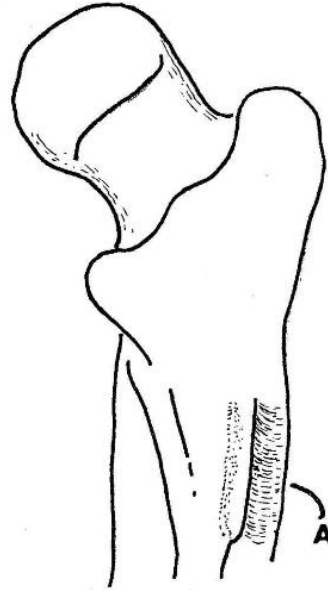
Dávána do souvislosti s jízdou na koni

Kost stehenní

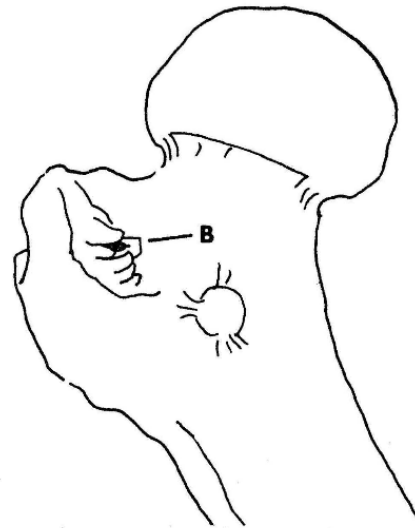
Fossa hypotrochanterica

Různě velká jamka umístěná v horní zadní části diafýzy stehenní kosti mezi jejím laterálním okrajem a *linea glutea*

Exostózy ve Fossa trochanterica

Proměnlivý výskyt malých kostěných výběžků ve *fossa trochanterica*

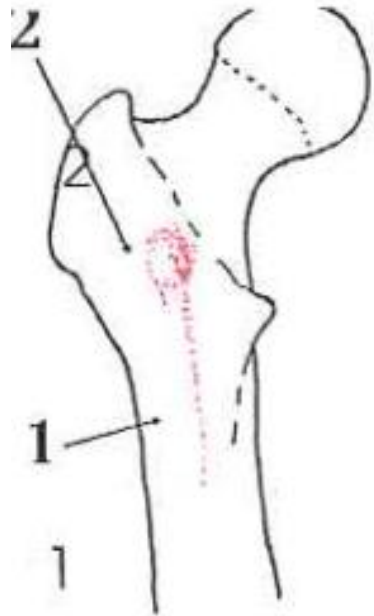

Finnegan &
Faust 1974

Kost stehenní

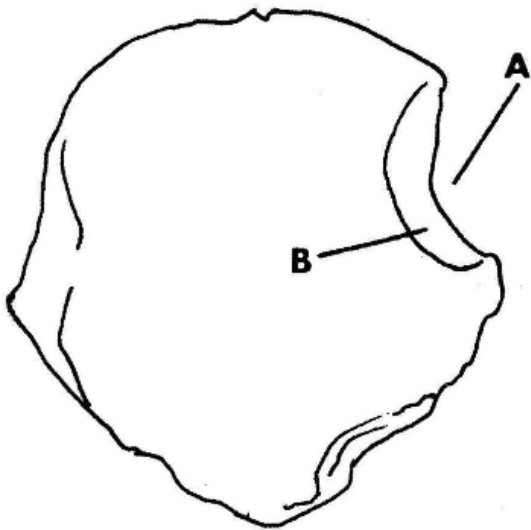
Trochanter tertius

Přídavný chocholík, většinou oválného nebo okrouhlého tvaru, umístěný pod velkým chocholíkem na horním okraji *tuberositas glutea*

Vastus notch and fossa

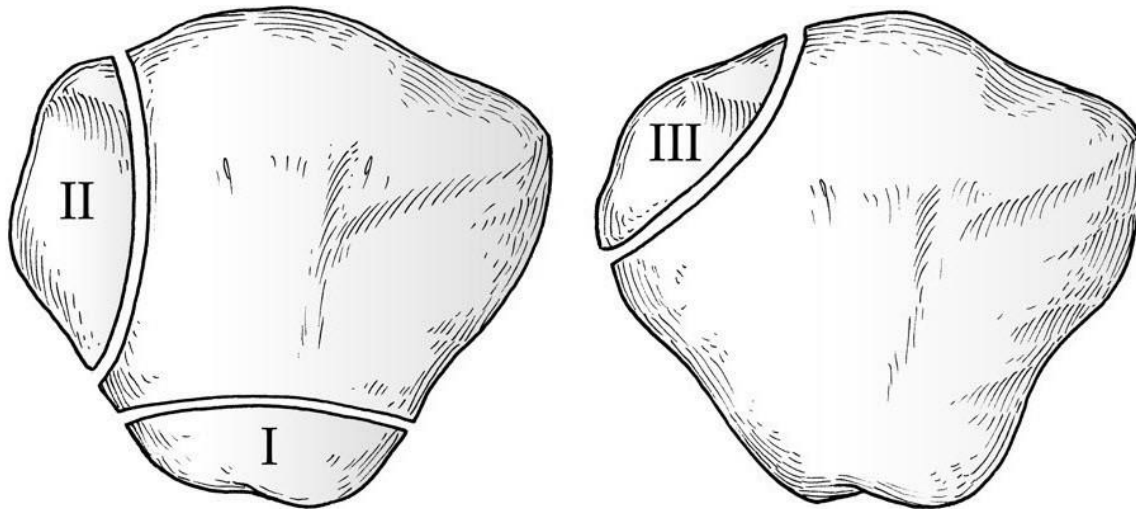
Malá rýha a ploška v superolaterálním úhlu češky pro průběh šlachy *musculus Vastus lateralis*.

Patella bipartita

Dvě samostatné kosti z důvodu nedokonalé osifikace. Pozor na záměnu s Vastus notch.

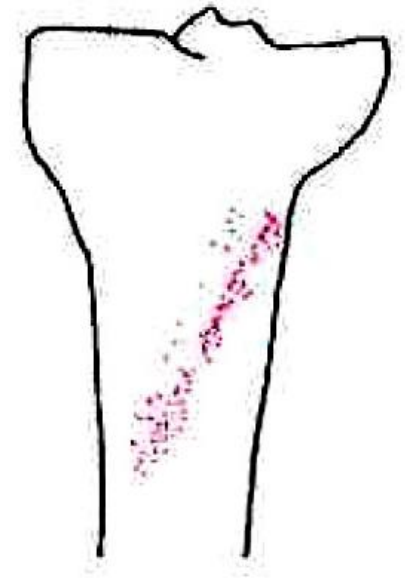

Saupe 1921

Kost holenní

Fossa solei

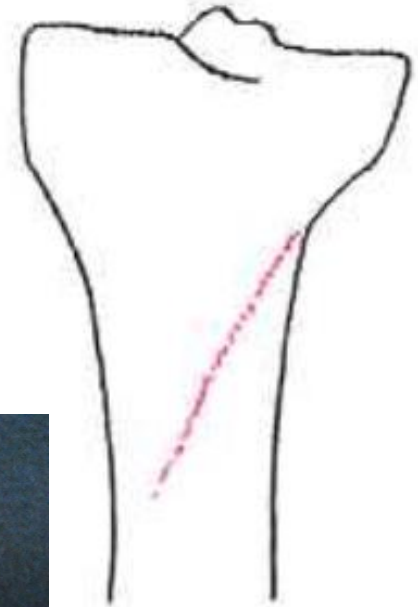
Podlouhlá jamka na zadní straně proximální části těla tibie v oblasti, kde se normálně nachází *linea musculi solei*

Kost holenní

Crista solei

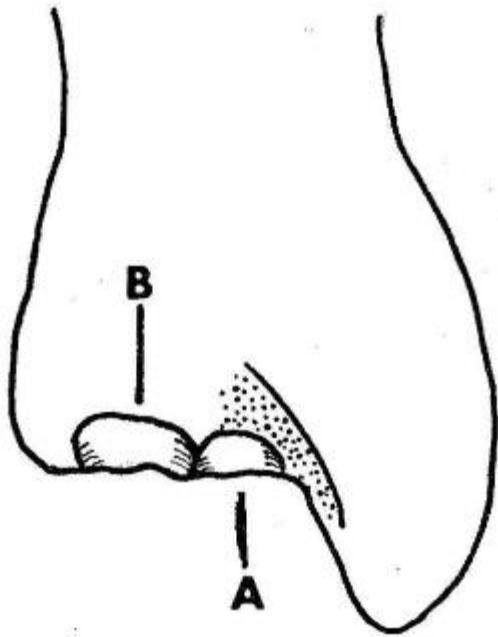
Kostěný hřeben v oblasti úponu *musculus soleus* (normálně *linea musculi solei*)

Kost holenní

Medial and lateral squatting facet

Kloubní jamky na předním okraji distální epifyzy holenní kosti pro skloubení s hlezenní kostí.

Kost patní

Facies articularis talaris anterior, media et posterior

Nejběžnější stav

Facies articularis talaris anterior/media bipartita

Přední/střední kloubní plocha na horní a vnitřní straně patní kosti je částečně nebo úplně rozdělena

Kost patní

Facies articularis talaris anterior et media commun

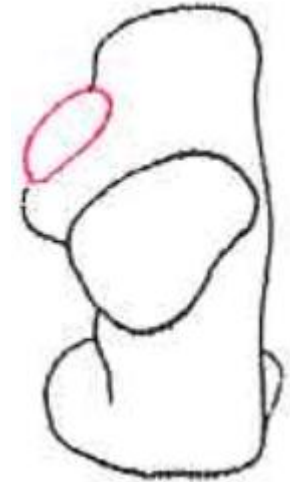
částečné nebo úplné spojení přední a střední
kloubní plochy do společné fasety

Kost patní

Facies articularis talaris anterior absens

Ojedinělá nepřítomnost přední kloubní plošky

Kost hlezenní

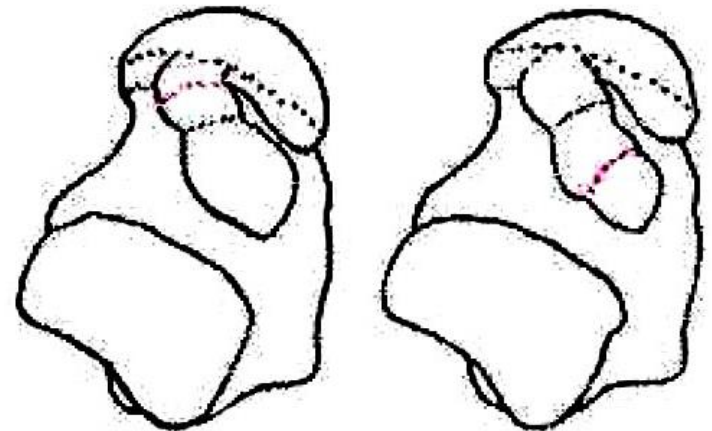
Facies articularis calcanea anterior, media et posterior

Nejběžnější stav

Facies articularis calcanea anterior/media bipartita

Přední/střední faseta je částečně nebo úplně rozdělena

Kost hlezenní

Facies articularis calcanea anterior et media communis

Přední a střední kloubní plošky jsou spojené do společné fasety

Facies articularis calcanea anterior absens

Přední kloubní plocha na spodní straně hlavice není vytvořena

Kost hlezenní

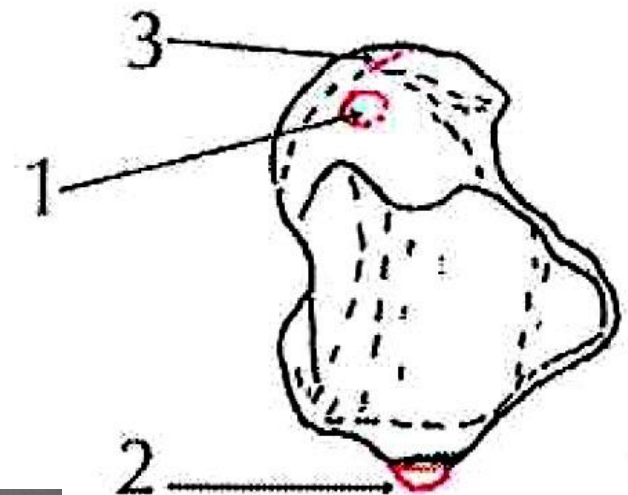
Facies articularis medialis talaris (1)

Malá, od kloubní hlavice izolovaná kloubní ploška na horní ploše krčku kosti hlezenní

Ossiculum trigonum tali (2)

Oddělený laterální hrbolek *processus posterior tali*

Přítomnost můžeme zjistit podle kloubní plošky či spojovacích linií na zadní části talu

Kost hlezenní

Facies articularis navicularis bipartita (3)

Částečně nebo úplně rozdělená kloubní plocha
pro *os navicularis*

